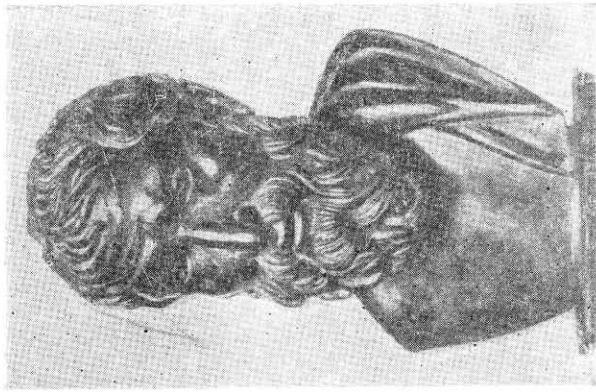

EPIKŪRAS

(341-270 m. p. m. e.)

[EPIKŪRO LAIŠKAI]

EPIKŪRAS SVEIKINA MENOIKĖJĄ

Tegu niekas, ir jaunas būdamas, neatidėlioja užsiėmimų filosofija, ir senatvės susilaukęs, nejaucia nuovargio, atsiduodamas filosofijai. Juk kiekvienas yra pakankamai tam subrendęs, ir niekam ne per vėlu rūpintis sielos sveikata. O tas, kurs sako, kad užsiiminėti filosofija arba dar neatėjo, arba praėjo laikas, yra panašus į tą, kurs sako, kad ir laimei arba dar nėra, arba jau nebėra laiko. Taigi užsiimti filosofija reikia ir jaunam, ir senam. Vienam — kad sendamas būtų jaunas, jaundamas gėrį, kylantį iš dėkingo prisiminimo apie tai, kas buvo, o kitam — kad būtų drauge ir jaunas, ir senas ir kad visiškai nebijotų to, kas bus. Taigi reikia galvoti apie tai, kas kuria laimę, nes aišku, kad, kai ji yra, mes turime viską, o kai jos nėra — mes darome viską, kad ją turėtume.

O ką aš tau nuolat patardavau, tatai daryk ir apie tai galvok, suprasdamas, kad visa tai yra gražaus gyvenimo pradai. Pirmiausia, galvodamas, kad dievas yra gyva būtybė, nemirtinga ir laiminga, kaip ir buvo patvirtinę bendri dievo supratimo metmenys, nepriskirk jam nieko, kas prieštarautų jo nemirtingumui ar nepritiktų jo laimingumui. Priešingai, galvok, priskirdamas jam visa tai, kas gali išsaugoti jo laimingumą drauge su nemirtingumu, nes dievai yra, o jų pažinimas yra akivaizdus. Tiesa, tokių dievų, kokius pripažįsta žmonių dauguma, — nėra, nes žmonės neišsaugo jų tokių, kokius pripažįsta. Tik šventvagis yra ne tas, kurs atmeta daugumos žmonių dievus, bet tas, kurs priskiria dievams daugumos supratimą, nes daugumos žmonių teiginiai apie dievus yra ne spėjimai, o melagingi nusistatymai, pagal kuriuos blogiesiems dievai teikia didžiausią žalą, o geriesiems — paramą. Juk visą laiką suartėdami dėl savo pačių dorybių, žmonės į save panašiems priitaria, o visa tai, kas atrodo ne taip, laiko svetimu.

Pratinis galvoti, kad mirtis mums nieko nereikia, nes visas gėris ir blogis stypi pojūtyje, o mirtis yra pojūčio netekimas. Dėl to teisingas suvokimas, kad mirtis mums nieko nereikia, daro gyvenimo mirtingumą maloniu dalyku, ne priėdamas laiko marias, o atimdamas nemirtingumo troškimą. Juk nieko nėra gyvenime baisaus tam, kurs tikrai yra išsą-

Antikos rašytojai liudija, kad Epikūras parašė apie 300 veikalų. Mūsų laikus pasiekė kai kurie jų pavadinimai: „Apie atomus ir tuštumą“, „Apie tikslą“, „Kanonas“, „Puota“, „Apie dievus“, „Prieš Teofrastą“, „Apie lemtį“ ir kt. Svarbiausiu iš Epikūro darbų laikomas 37 knygų veikalas „Apie gamtą“. Tačiau iš gausaus Epikūro palikimo išliko tik „Svarbiausios mintys“, 3 laišakai (Herodotui, Pitokliui ir Menoikėjui) ir pluoštas fragmentų iš kitų jo raštų bei laiškų.

Svarbiausias šaltinis, iš kurio mes semiamės žinių apie Epikūro filosofiją, yra Lukrecijaus poema „Apie daiktų prigimtį“.

Chrestomatijoje spausdinamos ištisai „Svarbiausios mintys“ ir Epikūro laišakai Herodotui bei Menoikėjui.

moninės, jog nebūtyje nėra nieko baisaus. Ir tikras beprotis yra tas, kurs sakosi bijąs mirties ne dėl to, kad ji atėjusi suteiks skausmo, bet kad ji daro skausmą, dar tik ketindama ateiti. Juk tas laukiamas skausmas, kurs atėjęs nebekamuoja, yra tuščias. Taigi siaubingiausia blogybė — mirtis — nieko mums nereikia, kadangi, kol mes gyvename, mirties dar nėra, o kai mirtis ateina, tada mūsų nebėra. Taigi ji nieko nereikia nei gyviesiems, nei mirusiems, kadangi vieniems jos nėra, o kitų pačių jau nebėra.

Dauguma žmonių kartais vengia mirties kaip didžiausios blogybės, o kartais trokšta kaip gyvenimo blogybių galo. O išminčius nesibodi gyvenimu ir nesibijo mirties: gyvenimas jo neapsunkina, o mirties jis nelaiko kažkokia blogybe. Panašiai, kaip jis naudoja ne daugiau, o skanesnį maistą, taip ir amžiumi jis mėgaujasi ne ilgiausiu, o maloniausiu.

Tas, kurs ragina jaunuolį gražiai gyventi, o senį gražiai baigti gyvenimą, yra nesupratingas ne tik dėl gyvenimo patrauklumo, bet ir dėl to, kad gražiai gyventi ir gražiai mirti yra vienodas rūpestis. Kur kas blogesnis yra tas, kurs sako, kad geriau yra negimti, o „gimusiam gi kuo greičiausiai pro Hado vartus prasibrauti“ (*poetas Teognidas*). O jeigu jis tai sako įsitikinęs, tai dėl ko gi nepasitraukia iš gyvenimo?! Juk tai visiškai nesunku, jei tik jis tai tvirtai nutarė. O jei jis taip kalba norėdamas pasitycioti, tai įžeidžia tuos, kurie nesutinka su juo.

Reikia atsiminti, kad ateitis nuo mūsų ir nepriklauso, ir šiek tiek priklauso, idant nesiviltume ją išties pasirodysiant, bet ir neprarastume vilties, galvodami, kad ateities visiškai nebus.

Reikia įsidėmėti, kad, kalbant apie troškimus, vieni jų yra gimti, o kiti — tuščios svajonės. Iš gimtų troškimų vieni yra būtini, o kiti — nebūtini. Iš būtinųjų vieni yra būtini laimei, kiti — kūno nepriekaištingai būsenai, o dar kiti — pačiam gyvenimui. Juk teisingas šių dalykų sprendimas įgalina nukreipti kiekvieną pasirinkimą ir atsakymą tai į kūno sveikatą, tai į sielos nedrumsciamą ramybę, o tatau yra laimingo gyvenimo tikslas. Juk dėl to mes darome viską, kad nekeštume nei skausmo, nei baimės. Ir vos tik tatau mums atsitinka, visa sielos audra nurimsta, kadangi gyvai būtybei nebereikia jau ieskoti to, ko trūksta, bet kažko kito, kas sudarytų sielos ir kūno gerį. Juk malonumo mums reikia tada, kai mes kenčiame, jo nepatirda-

mi. O kai kančios nepatiriame, nebereikia mums ir malonumo. Dėl to malonumą mes vadiname laimingo gyvenimo pradžia ir pabaiga (alfa ir omega). Juk ji mes pažįstame kaip pirmą ir įgimtą gerį; nuo jo pradėdame kiekvieną pasirinkimą ir atsisakymą ir prie jo prieiname, tam tikru matu bei išgyvenamu jausmu apsprędami bet koki gerį.

Kadangi malonumas yra pirmas ir įgintas gėris, dėl to mes ne bet koki jį ir pasirenkame, o kai kada net daugelį malonumų apeiname, matydami, kad mums iš jų tik aibės nemalonumų. Kai, ilgokai kentėjus skausmus, užplūsta didesnis malonumas, tada daugelį skausmų laikome geresniais už malonumus. Taigi bet koks malonumas, kadangi jis mums giminingas prigimtimi, yra gėris, tačiau ne bet koki jį reikia rinktis. Juk ir kiekvienas skausmas yra blogybė, tačiau ne kiekvieno skausmo visada reikia vengti. Žinoma, sprišti apie visa tai reikia, apgalvojant ir atsižvelgiant į tai, kas yra naudinga ir kas kenksminga. Juk kai kuriais atvejais mes laikome gerį blogiu, o blogi, priešingai, gėriu.

Ir pasitenkinimą tuo, ką turime, mes laikome didžiu gėriu ne todėl, kad apskritai pasitenkintume mažu, bet todėl, kad pasitenkintume mažu tuo atveju, kai mes nedaug teturime, būdami tikrai įsitikinę, kad labiausiai mėgaujasi prabanga tie, kuriems ji mažiausiai reikalinga, ir kad visa tai, kas reikalinga mūsų prigimčiai, lengvai pasiekiamo, o tai, kas yra tuščia, t. y. nereikalinga, — sunkiai pasiekiamo. Ir paprastai valgiai, kai vos apsiginama nuo bado kančios, teikia tokį pat malonumą, kaip ir prabangus gyvenimo būdas. Miežinė duona, kai kas nors išalkęs ją valgo, ir vanduo, kai ištroškęs jį geria, — tai didžiausias malonumas. Valgant prastą ir pigų maistą, ir sveikata stiprėja, ir žmogus tampa veiklus įvairiose gyvenimo srityse, ir nuotaika būna geresnė, kai mes po tam tikro laiko vėl grįžtame prie prabangos, ir daro mus bebaimius, susidūrus su atsitiktinumais.

Taigi, kai sakome, kad malonumas yra tikslas, mes turime galvoje ne nusivylusių žmonių malonumus ir ne malonumus, glūdinčius jutiminiuose pomėgiuose, kaip mano kai kurie neišmanėliai ir nesutinkantys su mumis arba blogai suprantantys, bet tokią būseną, kai ir kūno neskauda, ir siela rami. Mat, nei nuolatinės išgertuvės, nei triukšmingos vaikštynės, nei pasismaginimai su berniukais ar moterimis, nei pasigardžiavimas žuvimi ar dar kuo nors, ką siūlo puikiais valgiais

apkrautas stalias, neteikia malonumų gyvenime; malonų jį padaro blaivus protas, kurs tyrinėja bet kokio pasirinkimo ar atsisakymo priežastis ir išvalko tokias mintis, kurioms užplūdus sielose kyla didžiausias sąmyšis.

Viso ko pradžia ir didžiausias gėris yra sveikas protas. Dėl to sveikas protas, kadangi iš jo kilo ir visos kitos dorybės, yra brangesnis net ir už filosofiją. Jis moko, kad negalima maloniai gyventi, negyvenant protingai, dorai ir teisingai, kita vertus, negalima gyventi protingai, dorai ir teisingai, negyvenant maloniai. Juk dorybės yra susijusios su maloniu gyvenimu, o malonus gyvenimas neatkiriamas nuo dorybių. Taigi, kaip tu manai, ar atsiras pranašesnis už tą, kuris ir apie dievus pagarbiai galvoja, ir visą laiką yra laisvas nuo mirties baimės, ir suvokia gamtos tikslą, be to, supranta, kad gėrio viršūnė yra lengvai pasiekiamo ir prieinama, o blogio viršūnė — vargai — yra trumpalaikiai, ir išjuokia tą, ką kai kas vaizduoja visa ko valdovu. — likimą? Priešingai, jis mano, kad vieni įvykiai vyksta dėl būtinumo, kiti atsitiktinai, o dar kiti — mums įsikišus, nes žmogus mato, kad būtinumas su niekuo nesiskaito, o atsitiktinumas yra nepastovus. O tai, kas vyksta, mums įsikišus, nuo nieko nepriklauso, bet po to paprastai būna papeikimas arba ir priešingas dalykas — pagyrimas. Todėl geriau būtų sekti mitu apie dievus, negu vergauti įgimtam likimui, nes mitas numato viltį numaldyti dievus jų garbinimu, o likimas turi nenumaldomą būtinumą. Atsitiktinumo jis nelaiko nei dievu, kaip galvoja dauguma žmonių — juk dievas nieko nedaro netvarkingai, nei atmaininga visa ko priežastimi, nes jis nemano, kad atsitiktinumas duoda žmonėms gėrį ar blogį jų laimingam gyvenimui, bet jis valdo didelio gėrio ar blogio pradus. Jis mano, kad geriau būti protingai nelaimingam, negu neprotingai laimingam. (Juk geriau savo veikla, ką nors gera sumanius, apsigauti, negu, ką nors bloga sumanius, atsitiktinumo dėka laimėti.)

Taigi dieną ir naktį galvok apie tai ir apie panašius dalykus ir vienas būdamas, ir bendraudamas su panašiu i save, o jau tada niekad nepatirsi jokio sumišimo nei budėdamas, nei miegodamas ir gyvensi kaip dievas tarp žmonių. Juk žmogus, gyvendamas nemirtingame gėryje, nė kiek nėra panašus į mirtingą būtybę.

Tiems, Herodote, kurie negali tiksliai suvokti to, ką aš parašiau apie gamtą, ir išnagrinėti didesnių mano parašytų knygų, aš parengiau pakankamą viso mokslo santrauką, kad jie galėtų išlaikyti atmintyje bent svarbiausias mintis, kad jie galėtų kiekvieną sykį rasti atsakymus i pagrindinius gamtos mokslo klausimus. O tie, kurie jau padarė pakankamą pažangą, nagrinėdami visus veikalus, turėtų susidaryti bendrą visos sistemos vaizdą, pagrindinius jo metmenis. Juk mums dažnai reikalingi bendri metmenys, rečiau — atskirų dalių išdėstymas. Taigi reikia siekti ir nuolat laikyti atmintyje tiek viso to, iš ko paaiškėtų pagrindiniai dalykų metmenys ir atsiskleisčių tikslus atskirų dalių pažinimas, jei bus gerai įsisavinti ir gerai laikomi atmintyje pagrindinių dalykų metmenys, kadangi ir tobulam žmogui, norint ką nors tiksliai pažinti, svarbiausia yra sugebėti greit naudotis metmenimis, tai įmanoma, jei viskas būtų suvedama i paprastus elementus ir terminus. Juk negali pažinti ir glaustai aprėpti visumos tas, kurs negali trumpais žodžiais nusakyti to, kas jau dalimis yra tiksliai nustatyta. Dėl to, kadangi toks kelias yra naudingas visiems, kas įsisavino gamtos mokslą, patardamas nuolat tyrinėti gamtos mokslą ir tokiu ramiu gyvenimu labiausiai mėgaudamasis, aš ir padariau tau tokią santrauką ir viso mokymo pirmuosius pradus.

Taigi pirmiausia, Herodote, reikia suvokti, ką reiškia tie žodžiai, kad, jais pasinaudodami, galėtume išreikšti savo nuomones, ieškojimus ir abejojimus ir kad nebūtų mums, iki begalybės įrodinėjantiems, viskas neaišku arba kad mes netuščiau žodžiautume. Juk būtina, kad kiekvieno žodžio pirmoji reikšmė būtų aiški ir kad jo visai nereikėtų aiškinti, jeigu norime turėti tai, kuo galėtume išreikšti ieškojimą, abejonę ar savo nuomonę. Ir dar reikia viską tyrinėti pojūčiais ir kitomis nuo mūsų priklausančiomis suvokimo galiomis, ar tai protavienu, ar pagaliau kuria kita sprendimo priemone, taip pat ir jausmais, kad turėtume kuo aiškinti ir tai, kas bus, ir tai, kas yra neaišku.

Tatai supratęs, jau metas apžvelgti tai, kas neaišku. Pirmiausia — kad niekas negimsta iš nieko. Jei būtų kitaip, tai viskas gimtų iš visko, ir tada visai nereikėtų sėkti. O jei žūtų tai, kas nyksta, ir virstų nieku, tai visi daiktai būtų jau dingę ir nebebūtų, i ką jie galėtų susiskaidyti. Žinoma, visata